

Тема уроку: Початок Другої світової війни

Стікер 1. *Події початку війни*

ДЖЕРЕЛО 1.

Вторгнення Німеччини на територію Польщі розпочалося 1 вересня 1939 р. Йому передувала провокація гітлерівців у прикордонному містечку Гляйвіц. 31 серпня 1939 р. о 20.00 спеціально підготовлений загін гестапівців, переодягнених у польську форму, здійснив напад на радіостанцію німецького прикордонного містечка Гляйвіц. Після її «захоплення» перед мікрофоном було зроблено декілька пострілів і один з нападаючих, що знав польську мову, зачитав заяву, у якій говорилося, що «прийшов час війни Польщі проти Німеччини». Потім почалась перестрілка зі загоном поліції. Щоб замести сліди провокації, усі учасники за наказом Гімлера були розстріляні.

Уже в перші дні наступу організований опір польської армії було зламано і до 8 вересня розгромлено її головні сили. Значна частина польської армії опинилася в оточенні або потрапила в полон. Опір чинили лише окремі частини. Героїчною сторінкою польської історії стала оборона півострова Вестерплатте, міст Варшава, Краків, Гдиня.

17 вересня, коли крах Польщі став уже очевидним, а уряд залишив країну, польський кордон перейшли радянські війська. Для вторгнення до Польщі було створено два фронти – Український і Білоруський. Після 12-денного маршу і коротких боїв з польськими частинами Червона армія вийшла на Західний Буг і Сян, де й зупинилася (командування польської армії віддало наказ не чинити опір). Відповідно з домовленостями, досягнутими на переговорах 23 серпня 1939 р. і зафіксованими в таємному протоколі, німецьке командування відвело свої війська від Львова і Бреста за демаркаційну лінію.

22 вересня у Бресті, Гродно, Ковелі й Пінську відбулися спільні паради вермахту та Червоної Армії. 28 вересня у Москві Й. Ріббентроп за дорученням А. Гітлера підписав разом з В. Молотовим договір про дружбу і кордон та таємні протоколи про поділ сфер впливу і співпрацю між двома державами. Цей договір зафіксував розділ Польщі й уточнив лінію радянсько-німецького кордону. За домовленістю, вона була перенесена на схід порівняно з умовами секретного протоколу від 23 серпня 1939 р. і проходила приблизно по етнографічному кордону проживання поляків, з одного боку, та українців і білорусів – з іншого (лінія Керзона). Землі, на яких проживало виключно польське населення, залишилися у складі Німеччини, а зоною впливу СРСР стала Литва. Таким чином, до Німеччини відійшло 48,6 % території Польщі й 69,9 % населення, а до СРСР – 51,4 % території і 30,1 % населення.

Причини і початок Другої світової війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/WEGss0>

ДЖЕРЕЛО 2. Українці у Війську Польському

Після нападу Німеччини на територію Польщі українці з етнічних українських земель Другої Речі Посполитої поповнили практично всі роди військ польської армії.

Ніхто не знає точної кількості військових українського походження у Війську Польському. Можемо допустити, що було їх близько 150–200 тисяч. Вони сумлінно виконували все, що вимагала від них Польська держава.

Слід зазначити, що, незважаючи на офіційну заборону, нерідко солдати-українці у Війську Польському зазнавали утисків з боку військового керівництва через національну приналежність. Переважно всі офіцерські посади у Війську Польському займали етнічні поляки. Українці були рядовими солдатами. Ті ж контрактні офіцери-українці, що служили у польських збройних силах, мали значний військовий досвід, так як більшість з них були підстаршинами у військових формуваннях УНР. Однак, багато з них, розуміючи нелояльне ставлення з боку польського військового керівництва до українців, приховували власне українське походження. Відомий діяч українського національно-визвольного руху Т. Бульба-Боровець так описував хід мобілізації: «Потяг

набитий вояками та їхніми скриньками і торбами. Всі вони були українцями. На всіх станціях досідають нові вояки...»

Найбільший відсоток українців у складі Війська Польського був у піхотних та кавалерійських частинах.

Дуже багато українців перебувало у Волинській і Кресовій кавалерійських бригадах, котрим довелося пройти важкі й криваві бої на початку вересня у передових позиціях армії «Лодзь».

Немає матеріалів, котрі б вказували на ворожу або невластиву поведінку військових українського походження в вересневих боях 1939 року. Власне, солдати-українці у вересні 1939 року допомогли командиру польської 11-ї Карпатської дивізії полковнику Б. Пругару-Кеттлінгу дістатися до Угорщини шляхами, контрольованими українськими повстанцями.

Неможливо оминати участь українських офіцерів у складі Війська Польського під час наступу Червоної Армії. Українські офіцери в Польській Армії воювали самовіддано та були нагороджені відзнаками. Згідно з даними українського історика А. Рукаса, станом на 1 вересня 1939 р. у складі Війська Польського перебувало 38 контрактних офіцерів-українців. Усі вони представляли наступні роди військ польської армії, а саме: піхоту, кавалерію, артилерію, бронетанкові війська, авіацію, війська зв'язку, службу озброєння. Щодо військових чинів, то серед них було: 2 підполковники, 17 майорів, 8 капітанів та 11 поручиків українського походження.

Багато українців загинули або були поранені, 100 тисяч потрапили до німецького полону, а близько 20 тисяч – до радянського. Частина солдат було звільнено додому, частина змогла втекти, дуже велику кількість полонених було направлено працювати в радянській промисловості та сільському господарстві. Точна кількість полонених була відома тільки радянській владі. Невідомо також всі місця перебування офіцерів, підофіцерів, підхорунжих, жандармерії, поліції, працівників адміністрації. Велика кількість людей перебувала від листопада 1939 р. в обозах Козельська (на схід від Смоленська) і Осташкова. Обози були частково «розвантажено» (розстріл бранців у Катині).

Частина полонених, здебільшого офіцерів, замордувало НКВС. У могилах Катині знайдено тіла 4100 офіцерів. Також знайдено рештки інших жертв зі Старобільська та Осташкова.

Долі українців війська польського
В. В. Дашко. Сарненський історико-етнографічний музей, м. Сарни, Україна
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/VCJW8F>